

[Odcizení člověka přírodě]

Ladislav Hejdánek

◆ diktát, česky, vznik: nedatováno, zřejmě po roce 2000

◆ dictate, Czech, origin: nedatováno, zřejmě po roce 2000

[Odcizení člověka přírodě]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini Pro 3 preview]

Člověk je původně přírodní bytost, která se nějak, dodnes si nejsme jisti jak, odcizila přírodě. Dalo by se říci: vypadla z přírody. Je velmi nesnadné se přiblížit tomuto dávno se odehrávajícímu ději, z něhož známe jen výsledek, o jehož výkladu ostatně také nejsme zcela zajedno.

Šlo o nesmírně závažnou věc, kterou stále ještě málo docenujeme. Vnější posuzováno šlo o jakýsi následek *cerebralizace*, respektive přesněji o reakci na její podvojný *rezultát*. Přírodní předčlověk se stal člověkem, to jest nepřírodní bytostí, protože byl stále víc schopen registrovat jak detailní, tak celkové složitosti situací, v nichž se ocital. A nejen je registrovat, ale také na ně stále komplikovaněji reagovat a tím zase zpětně zvyšovat a prohlubovat jejich komplikovanost.

A na druhé straně byl v těchto stále víc se komplikujících situacích ponechán bez náležité vybavenosti pudy a instinkty nebo, jak o tom před časem mluvila von Uexküllova škola, takzvanými akčními systémy, jež by mohly být odstartovány na základě nějakého popudu, aby dále probíhaly již téměř zcela automaticky.

Tak se člověk ocital v situacích stále složitějších, pro něž nebyl od přírody připraven. Ojediněle se něco takového může přihodit i zvířeti, které pak jeví určitou dobu známky zmatenosti, aby pak dříve nebo později přešlo zas k dennímu pořádku. Právě to však zůstalo člověku odepřeno. Jeho vědomí nabývalo nových kvalit a nových funkcí, bylo schopno reagovat na sebe a tak se díky zvláštní zpětné vazbě stát jakýmsi zesilovacím, ale jindy naopak zase zeslabovacím systémem.

Člověk se tedy stal znejistěnou bytostí a zároveň se ve svém vědomí k této své nejistotě vždy znovu vztahoval. Pouhé znejistění se prohlubovalo a přerůstalo v úzkost a někdy až děs. Protože žádná bytost nemůže žít v trvalém strachu, tím méně v narůstající úzkosti až děsu, docházelo od počátku celého znejistění, či spíše postupného znejistňování, k dvojímu typu korigujících reakcí na tuto situaci a s ní spojenou tendenci.

Jeden typ reakcí byl prostě něčím jako psychickou brzdou, zapomínáním či lépe vytěšňováním každé myšlenky na onu znejistěnost, jejím zatlačováním do sféry toho, nač nechceme myslet a co nechceme vědět. Tak ovšem nutně vznikaly tenze a ohniska občasných otřesů a výbuchů. A pak tu byl druhý typ, který měl dynamičtější povahu a s ní i vnitřní tendenci se dále rozvíjet. Šlo o světodějný pokus čelit situaci drtícího znejistění zvláštním druhem pospolitosti, tedy prohloubením sociálních vazeb, zejména prostřednictvím slova, tedy jazykovým sepětím s jinými lidmi, dokonce s lidmi již nežijícími. Bylo by vlastně nepřiměřené, kdybychom tu mluvili o zprostředkující funkci mýtu, neboť mýtus tu zdaleka nebyl pouhým prostředkem či nástrojem, majícím určitý úkol či určitou funkci. *Mythos* byl nikoli pouhým povídáním, ba dokonce ani jen povídáním magickým, jímž se člověk zabydloval v nějakém docela novém světě, nýbrž byl sám tím novým světem, v němž se člověk od té doby cítil být doma. Jaký to byl svět? V čem spočívaly jeho bytostné rysy?

Zde už jsme na půdě Eliadeových úvah. Onen zvláštní pobyt archaického člověka ve světě mýtu se rozvíjel a upevňoval ve stále vyhraněnější orientaci na to, co se už jednou stalo. A to, co se stalo a co bylo možno nejen pojmenovat, ale s postupným rozvojem jazykových dovedností stále plastičtěji vylíčit, bylo bez jakýchkoli pochybností vpravdě skutečné, protože do přítomnosti právě slovem, ale někdy i činem, úkonem, přivolatelné, a tedy zpřítomnitelné. Rozhodující sférou času, rozhodující časovou dimenzí, máme-li o tom mluvit z dnešního hlediska, byla minulost. A vlastně ne minulost, jak jí dnes rozumíme, nýbrž spíše jakási praminulost, která byla zároveň věčnou přítomností, a tedy jakýmsi pračasem či nadčasem. Všechno, co se stalo přítomným v tomto nadčase, se stávalo vzorem

k napodobování a dokonce k identifikaci, tedy pravzorem, archetypem. Eliade to líčí tak, že archaický člověk se děsil budoucnosti jako propasti nicoty, do které může padnout všechno, co lidé dělají, a také oni sami. Jediné, co pro nás může být záchranou a spásou, je co nejvěrnější napodobení archetypu, až do naprostého ztotožnění. To, co se už jednou událo, se nemůže do nicoty propadnout, a proto se to stává tím jediným, co zůstává pevné, a čeho se lidé musí přidržet. Ovšem i archetypické jednání muselo jednou nastat poprvé. Ale to nebyla a není lidská záležitost, nýbrž bylo to jednání bohů, hérůů nebo zbožněných prapředků. Pro člověka je každý krok stranou od pravzorů krokem do zkázy a zničení. Proto je tak důležité napodobovat přesně, až do ztotožnění.